

*Sabrina Wittmann-Puri, pravnica,
Europski sud za ljudska prava (ESLJP)*

Istanbulska konvencija i sudska praksa ESLJP-a u području rodno uvjetovanog nasilja

Ovaj je seminar financiran u okviru „Programa za prava, jednakost i građanstvo za razdoblje 2014. – 2020.“ Europske komisije.

Sadržaj

- Put to Istanbulske konvencije (IK)
- Sadržaj, pristupi i utjecaj IK-a
- Kako je sudska praksa Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) utjecala na IK
- Kako je ESLJP uklopio načela IK-a
- Sukobi između ESLJP-a i IK-a
- Sudska praksa ESLJP-a u području rodno uvjetovane diskriminacije

Utiranje puta do Istanbulske konvencije

- Inicijativa Vijeća Europe (VE)
- **VE Preporuka Rec(2002)5** Odbora ministara o zaštiti žena od nasilja, usvojena 2002.
- Europska kampanja za borbu protiv nasilja nad ženama 2006.-2008.
- Nekoliko rezolucija i preporuka Parlamentarne skupštine VE-a poziva na obvezujuće standarde u pogledu nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja
- Prosinac 2008.: Odbor ministara imenuje stručnu skupinu CAHVIO (Ad hoc Odbor za prevenciju i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji) za izradu nacrt konvencije

Istanbulska konvencija (IK)

- Prvi nacrt dovršen u prosincu 2010.
- Potpisivanje moguće od 11. svibnja 2011.
- Trenutačno stanje s ratifikacijom: sve države članice Vijeća Europe potpisale su IK osim Rusije i Azerbajdžana
- Prva zemlja koja je ratificirala IK: Turska (12. ožujka 2012.)
- Stupanje na snagu: 1. kolovoza 2012. (nakon što ju je ratificiralo deset zemalja)
- Trenutačno je 45 zemalja plus EU potpisalo IK, a 34 zemlje su je ratificirale

Istanbulska konvencija (IK)

- Problemi s ratifikacijom: nekoliko država članica EU-a, posebice Bugarska i Slovačka, tvrdi da je IK „trojanski konj” koji uvodi „treći spol” i istospolni brak
- Bugarski Ustavni sud proglasio je Konvenciju „neustavnom” (27. srpnja 2018.)
- Tvrdnja da uporaba riječi „rod” u Konvenciji ima skrivene svrhe i učinke: netočna!
- U Konvenciji se ovaj pojam upotrebljava za definiranje pojave „rodno uvjetovanog” nasilja nad ženama; riječ „rod” u Konvenciji ujedno služi kako bi se istaknulo da je potrebno boriti se protiv „rodnih stereotipa i uloga” žena i muškaraca zato što oni igraju ulogu u održavanju nasilja nad ženama.

Definicije (čl. 3. IK-a)

- Nasilje nad ženama: ‘djela rodno uvjetovanog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu’
- Nasilje u obitelji: ‘djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera’
- Rodno utemeljeno nasilje: nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene
- Rod: društveno oblikovane uloge, ponašanja, aktivnosti i osobine koje određeno društvo smatra prikladnima za žene i muškarce

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COURT EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Pristupi

- Rodno osjetljivi
- Prava žrtve u središtu
- Prekogranični
- **Pristup “4p”:**
 - Prevencija
 - Zaštita (engl. *Protection*)
 - Progon
 - Integrirane politike

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COURT EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Integrirane politike i prikupljanje podataka (čl. 7.-11. IK-a)

- “... mjere za usvajanje i provedbu učinkovitih, sveobuhvatnih i koordiniranih politika na državnom području cijele države... koje osiguravaju potpuni odgovor na nasilje nad ženama.” (čl. 7.)
- Razrada i provedba tih politika putem:
 - osiguravanja odgovarajućih financijskih resursa (čl. 8.)
 - doprinosa nevladinih organizacija i civilnog društva (čl.9.)
 - osnivanja službenog tijela za koordinaciju (čl.10.)
 - prikupljanja podataka i istraživanja u području nasilja nad ženama (čl. 11.)

Prevenција (čl. 12.-17. IK-a)

- „Stranke će poduzeti potrebne mjere za promicanje promjena u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i svih drugih postupanja u praksi koja se temelje na ideji manje vrijednosti žena ili na stereotipnim ulogama žena i muškaraca.” (čl. 12. st. 1.)
- Kako? Putem...
- Podizanja razine svijesti (čl. 13.)
- Obrazovanja (čl. 14.)
- Usavršavanja stručnih osoba (čl. 15.)
- Preventivne intervencije i terapijskih programa (čl. 16.)
- Sudjelovanja privatnog sektora i medija (čl. 17.)

Zaštita (čl. 18.-28. IK-a)

- „Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere za zaštitu svih žrtava od bilo kojih daljnjih djela nasilja.” (čl. 18. st. 1.)
- Osigurati učinkovitu suradnju svih nadležnih državnih tijela u zaštiti i pružanju potpore žrtvama i svjedocima svih oblika nasilja obuhvaćenih IK-om (čl. 18. st. 2.)
- Osigurati, na primjer:
 - skloništa, telefonske linije za pomoć, opće i specijalizirane usluge potpore, krizne centre za žrtve silovanja, potporu za djecu svjedoke, poticanje prijavljivanja

Progon (čl. 29.-58. IK-a)

- Za određena kaznena djela: *ex officio* progon čak i ako žrtva povuče svoju pritužbu (čl. 55. st. 1.)
- Obveza osiguravanja da su određena kaznena djela kažnjiva prema nacionalnom kaznenom zakonu (tjelesno i psihičko nasilje, uhođenje, seksualno nasilje, uključujući silovanje, prisilni brak, sakaćenje ženskih spolnih organa, prisilni pobačaj i prisilna sterilizacija) – članci 33.-39.
- Neovisno o naravi odnosa između žrtve i počinitelja (članak 43.)
- Pravne sankcije (građanske ili kaznene) za seksualno uznemiravanje – članak 40.
- Takozvana „čast“ nikad se ne može smatrati opravdanjem za kazneno djelo! (članak 42.)

Trenutni odgovor tijela odgovornih za provedbu zakona

- IK-om obuhvaćena dužnost žurnog i primjerenog odgovora na nasilje pružanjem na odgovarajući način primjerene i trenutne zaštite žrtvama, uključujući primjenu preventivnih operativnih mjera i prikupljanje dokaza (čl. 50.)
- Procjena opasnosti i upravljanje rizikom – procjena opasnosti od nastupa smrti, ozbiljnosti situacije i opasnosti od ponovljenog nasilja provedena od strane svih nadležnih tijela (čl. 51.)
- Hitni nalozi za udaljavanje (čl. 52.)
- Nalozi o zabrani pristupa ili nalozi o zaštiti (čl. 53.)

Posebne mjere zaštite tijekom istrage i sudskih postupaka

- Osigurati da dokazi vezani uz seksualnu povijest i ponašanje žrtve budu dopušteni samo kad je to važno i nužno (čl. 54.)
- Istraga/progon najozbiljnijih kaznenih djela ne smije ovisiti u potpunosti o prijavi/pritužbi koju je podnijela žrtva (čl. 55.)
- Zaštita žrtava i svjedoka: zaštititi od zastrašivanja i ponovne viktimizacije; obavijestiti o bijegu ili puštanju počinitelja na slobodu; obavijestiti o tijeku postupka i o njihovoj ulozi u tome; omogućiti im da budu saslušani; omogućiti im da svjedoče bez nazočnosti počinitelja; osigurati besplatnu pravnu pomoć; osigurati primjereni rok zastare (članci 56.-58.)

Sigurnost na prvom mjestu pri određivanju skrbi o djeci (čl. 31.)

- Pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece, moraju se uzeti u obzir pojave nasilja u obitelji/nasilja nad ženama
- Ostvarivanje prava na viđanje djece ili skrbi o djeci ne smije ugrožavati prava i sigurnost žrtava ili djece!
- Utvrđeno je da zajednička skrb ili režimi viđanja djece omogućuju nastavak zlostavljanja
- Sukob s čl. 8. Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP)!

Intersekcionalnost

- Definicija: međusobna povezanost društvenih kategorija kao što su rasa, klasa i rod koje se primjenjuju na određenog pojedinca ili skupinu, koja stvara međusobno ovisne i preklapajuće sustave diskriminacije ili nepovoljnog položaja
- Intersekcionalnost je područje na kojem se susreću identiteti i kontekst da bi stvorili povlastice i predrasude
- Članak 4. IK-a: načelo nediskriminacije
- Međutim: posebne mjere koje su potrebne da bi se žene zaštitile od rodno uvjetovanog nasilja ne smatraju se „diskriminacijom” prema odredbama IK-a
- Migrantice su osobito ranjive

Kako je ESLJP oblikovao sadržaj IK-a kroz svoju sudsku praksu

- *M.C. protiv Bugarske*, br. 39272/98, ESLJP 2003. XII: što je pristanak?
- Članak 36. IK-a: „Pristanak mora biti dobrovoljan kao rezultat slobodne volje, što se procjenjuje prema okolnostima slučaja.”
- *Kontrová protiv Slovačke*, br. 7510/04, 31. svibnja 2007.: nasilne prijetnje sačmaricom
- Članak 51. IK-a: Stranke će pri poduzimanju zaštitnih mjera valjano uzeti u obzir činjenicu da počinitelj posjeduje ili ima pristup vatrenom oružju

 EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
 COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Kako je ESLJP oblikovao sadržaj IK-a kroz svoju sudsku praksu

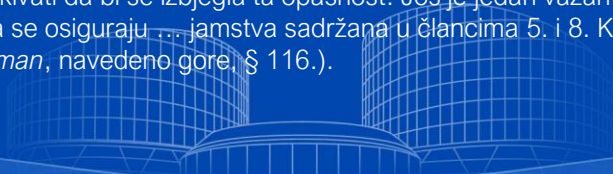
- *Opuz protiv Turske*, br. 33401/02, ESLJP 2009.: ključni predmet o nasilju u obitelji
- Pozitivna obveza nadležnih tijela temeljem članka 2. i 3. EKLJP-a da poduzmu preventivne operativne mjere radi zaštite pojedinca čiji je život ugrožen kaznenim djelima drugog pojedinca (vidjeti *Osman protiv Ujedinjene Kraljevine*, 28. listopada 1998., § 115, Izvješća 1998.-VIII).

 EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
 COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Pozitivne obveze temeljem ECHR-a

- „Imajući u vidu poteškoće u obavljanju policijskog posla u modernim društvima, ***nepredvidljivost ljudskog ponašanja*** i operativne izbore koji se moraju donijeti u pogledu prioriteta i resursa, opseg pozitivnih obveza mora se tumačiti na način koji ne nameće ***nemoguć ili nerazmjern teret*** nadležnim tijelima. Stoga za nadležna tijela ne može svaka tvrdnja o opasnosti za život povlačiti za sobom zahtjev Konvencije da se poduzmu operativne mjere radi sprječavanja ostvarenja te opasnosti. Da bi nastala pozitivna obveza mora se ustanoviti da su nadležna tijela ***znala ili trebala znati*** u vrijeme ***postojanja stvarne i neposredne opasnosti za život*** utvrđenog pojedinca od kaznenih djela treće strane te da su propustili poduzeti mjere u opsegu svojih ovlasti koje su se, razumno ocjenjujući, mogle očekivati da bi se izbjegla ta opasnost. Još je jedan važan element potreba da se osiguraju ... jamstva sadržana u člancima 5. i 8. Konvencije (vidjeti *Osman*, navedeno gore, § 116.).

Predmet u tijeku pred Velikim vijećem: Kurt protiv Austrije, br. 62903/15

- Sina podnositeljice zahtjeva ubio je njezin suprug tri dana nakog što ga je prijavila policiji zbog silovanja i obiteljskog nasilja
- Rizični čimbenici: ranija osuđujuća kaznena presuda za obiteljsko nasilje, eskalacija nasilja (silovanje i gušenje), prijetnje smrću protiv podnositeljice zahtjeva i njezine djece, ovisnost o kocki, razvod u tijeku
- Vijeće nije pronašlo zamjetan stvaran i neposredan rizik – nije bilo povrede članka 2. EKLJP-a (pravo na život)
- U vrijeme događaja Istanbulska je konvencija bila potpisana, ali ne i ratificirana
- Veliko vijeće razmotrit će zahtjev podnositeljice za upućivanje (rasprava 1. travnja 2020. – online webcast: www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=hearings&c=)

Kako je IK utjecao na sudsku praksu ESLJP-a

- U pogledu država članica Istanbulske konvencije:
- Predmeti u vezi nasilja u obitelji:
 - *Halime Kılıç protiv Turske*, br. 63043/11, 28. lipnja 2016.;
 - *Talpis protiv Italije*, br. 41237/14, 2. ožujka 2017.;
 - *Bălșan protiv Rumunjske*, br. 49645/09, 23. svibnja 2017.
- Silovanje/seksualno nasilje:
 - *Y. protiv Slovenije*, br. 41107/10, 28. svibnja 2015.;
 - *E.B. protiv Rumunjske*, br. 49089/10, 19. ožujka 2019.

Kako je IK utjecao na sudsku praksu ESLJP-a

- U pogledu država koje nisu članice Istanbulske konvencije:
- *Volodina protiv Rusije*, br. 41261/17, 9. srpnja 2019. – rodno uvjetovano nasilje prepoznato kao oblik diskriminacije
- Pozivanje na IK bez korištenja njenih načela u pravnoj analizi:
- *J.D. i A. protiv Ujedinjene Kraljevine*, br. 32949/17 i 34614/17, 24. listopada 2019.
- Interakcija IK-a i sudske prakse ESLJP-a!
- Cross-fertilisation of the IC and the ECtHR's case-law!

Sukobi između EKLJP-a i IK-a

- Članak 5. – pravo na slobodu: pritvor za (navodne) počinitelje obiteljskog nasilja i nasilja nad ženama?
- Članak 6. – pravo na pošteno suđenje, pravo na pretpostavku nevinosti dok se ne dokaže krivnja
- Članak 8. – pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života: prava (navodnih) počinitelja obiteljskog nasilja/nasilja nad ženama da vide svoju djecu?

Sudska praksa ESLJP-a u području rodno uvjetovane diskriminacije

- *Carvalho Pinto de Sousa Morais protiv Portugala*, br. 17484/15, 25. srpnja 2017.:
- Teški bolovi i gubitak osjeta u vagini podnositeljice zahtjeva nakon operacije. Portugalski Vrhovni sud značajno je smanjio novčanu odštetu za grešku bolnice:
- "...s obzirom na dob djece, ona [tužiteljica] se vjerojatno samo trebala brinuti o svojem suprugu; to nas dovodi do zaključka da nije trebala angažirati domaćicu na puno radno vrijeme ..."
- "...ne smije se zaboraviti da je u vrijeme operacije tužiteljica već imala 50 godina i bila majka dvoje djece, odnosno da je bila u dobi kada seksualnost nije toliko važna kao u mlađoj dobi, budući da se njen značaj smanjuje sa starošću."

Hvala vam!

sabrina.wittmann@echr.coe.int